

Анна ГРЕБЕНЮК

старший викладач кафедри

Навчально-наукового інституту державної безпеки,

Національна академія Служби безпеки України

ORCID: 0000-0002-9494-2642

Олександр ГОЛОВКО

кандидат наук з державного управління, завідувач кафедри

Навчально-наукового інституту державної безпеки,

Національна академія Служби безпеки України

ORCID: 0009-0004-9576-7737

ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ З НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ З БОКУ МЕДІА

Проблема протидії розслідуванню кримінальних правопорушень останнім часом набула особливої актуальності та гостроти через зростаючий масштаб організованих форм злочинної діяльності. Все частіше злочинці чинять серйозну протидію виявленню, розкриттю та розслідуванню, а також судовому розгляду кримінальних правопорушень, вони приховують, маскують, фальсифікують достовірну криміналістично значущу інформацію та її джерела. З цією метою інколи використовуються медіа.

Працюючи в місцях збройних конфліктів, учинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних кримінально протиправних груп, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний не розголошувати плани спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших кримінально протиправних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для медіа, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруженості в суспільстві. Однак сучасні медіа не завжди дотримуються таких приписів чинного законодавства України.

Метою цього дослідження є визначення складових тактичних операцій із нейтралізації протидії розслідуванню з боку медіа та вироблення криміналістичних рекомендацій щодо проведення таких тактичних засобів.

Авторами запропоновані конкретні заходи, складові тактичної операції, які можуть реалізовуватися комплексно, спрямовуючись на досягнення конкретної мети, з урахуванням факторів, що зумовили виниклу слідчу ситуацію.

Ключові слова: протидія розслідуванню, тактична операція, протиправні дії медіа, протидія засобів масової інформації, таємниця досудового розслідування, психологічна напруга в суспільстві.

Постановка проблеми. Сьогодні все частіше медіа розуміють як засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, а також як технічні засоби та канали комунікації (радіо, телебачення, інтернет тощо), завдяки яким формується особливе середовище комунікації. Сучасні електронні

медіа, що розвинені завдяки комп'ютерним і мережним технологіям, іноді називають – «новими медіа».

Діяльність медіа регламентується наступними нормативно-правовими актами: Конституцією України, законами України «Про медіа», «Про електронні комунікації», «Про забезпечен-

ня функціонування української мови як державної», «Про кінематографію», «Про рекламу», «Про суспільні медіа України», «Про інформацію», «Про систему іномовлення України», «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», інших законів України, а також низкою міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У Законі України «Про медіа» поняття «медіа» (засіб масової інформації) визначено як засіб поширення масової інформації у будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою (ст. 1).

А в преамбулі Закону України «Про медіа», крім іншого, зазначено, що цей нормативний акт спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності та незалежності медіа.

Сучасні медіа застосовуються задля інформування, освіти, розваг, переконання, спостереження, інтерпретації, зв'язку, соціалізації.

Основними завданнями медіа є передавання та обмін інформацією. Сучасні медіа надають широкій аудиторії достовірні та своєчасні факти, думки щодо різних подій і ситуацій. Володіння певною інформацією зумовлює відповідну діяльність. Це може бути власна, об'єктивна, суб'єктивна, первинна або вторинна інформація.

Аудиторія може встановити правду про навколишні події завдяки інформаційним функціям медіа, які передають інформацію здебільшого через новини по радіо, телебаченню та колонки газет або журналів, які поширюються як в друкованій, так і цифровій формі.

Медіа впливають на способи мислення людей, їхнє ставлення до явищ і спільнот, змінюють світогляд і спонукають до певної діяльності. Крім іншого, ідеї є основним напрямом сучасних медіа. Адже вони можуть використовуватися для переконання аудиторії, хоча нерідко медійний маніпулізм спонукає до несвідомих дій, приховуючи факти маніпуляцій з інформацією.

Медіа не просто передають факти та відомості, вони також дають пояснення й інтерпретації подіям і ситуаціям, адже вони включають коментарі, редакційні статті, аналізи новин, колонки тощо. Крім того, завдяки сучасним медіа користувачі можуть точно та постійно збирати інформацію про природу й суспільство, попереджати небажані явища та зменшувати ризики.

Отже, сучасні медіа в українському суспільстві є вкрай важливим соціальним інститутом, значення якого постійно зростає в процесах масової комунікації та втілення гнучких форм інформаційного соціального контролю. Функції і місце медіа в суспільстві визначились як засіб інформування громадськості, як спосіб контролю суспільства за діяльністю влади. Сучасні медіа стали індикатором нового мислення, вони формують нову суспільну свідомість.

Зміни соціально-економічних і політичних умов життя суспільства, якісні зміни злочинності потребують суттєвої зміни форм, засобів і методів протидії їй. Це, зокрема, стосується можливостей і характеру використан-

ня допомоги медіа в діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. А також проблем, що виникають у разі чинення протидії такій законній діяльності, з використанням сучасних медіа. Це й зумовлює нагальну актуальність розгляду зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання медіа в діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень розглядали у своїх дослідженнях В. Бахін [1], І. Грицюк [5], А. Гельвіг [4]; Г. Гросс [6], К. Гутнік [7]; А. Даніель [8], Н. Карпов [9], В. Кузьмічов [11], М. Ляшенко [12], В. Малюга [13], О. Старченко [14], Ю. Стеценко [15] й інші науковці.

Безпосередньо питання використання засобів криміналістичної тактики з метою нейтралізації протидії розслідуванню з боку медіа досліджували В. Бахін [1, с. 214, 221–222], В. Берназ [2, с. 430–431], А. Волобуєв [3, с. 109], І. Грицюк [5, с. 192–198], К. Гутнік [7, с. 27–28, 31, 43, 55, 66, 82, 106–107], М. Проценко [3, с. 109], М. Салтєвський [2, с. 430–431], С. Чернявський [16, с. 483], Б. Щур [18, с. 14, 230], інші вчені та практики.

Метою статті є визначення складових тактичних операцій із нейтралізації протидії розслідуванню з боку медіа та вироблення криміналістичних рекомендацій щодо проведення таких тактико-криміналістичних засобів.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети в дослідженні застосовано методи наукового пізнання: спостереження, порівняння, абстрагування, аналіз, синтез, моделювання тощо.

Виклад основного матеріалу. Ще на початку минулого століття засновник наукової криміналістики Г. Гросс писав, що «тісний зв'язок між судовим слідчим і повсякденною пресою

полягає у спільності їхніх завдань. Перше, це протидії злочинам і тому, що з ними нерозривно пов'язано, що породжує їх. Щоденна преса переважно переслідує ту саму мету» [6, с. 345]. Погоджуючись з цією думкою, відомий німецький криміналіст А. Гельвіг зазначав, що «друк може надавати криміналісту дуже цінні послуги. Ганс Гросс радить усім криміналістам із взаємних інтересів бути в добрих стосунках з пресою, тому що розшуки та преса постійно є вкрай корисними один одному. Тільки завдяки вмілому використанню преси вдавалося у низці випадків знайти важливих свідків, знайти сліди безвісно відсутніх, розшукати викрадені речі та взагалі отримати інші відомості, які б рішуче впливали на перебіг кримінального розслідування. У разі невмілого використання преси можна, навпаки, зашкодити справі, головним чином через те, що злочинець одержує таким шляхом застереження» [4, с. 21].

Однак на початку цього століття В. Бахін застерігав правоохоронців, що у «зв'язку з існуванням цільової дезінформації з боку засобів масової інформації та їх господарів (так званої «інформаційної підтримки»), постає питання про можливість використання цього засобу правоохоронними органами у боротьбі зі злочинністю» [1, с. 221–222]. І все ж до напрямів взаємодії із засобами масової інформації з питань забезпечення діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень він відносив: інформування населення про вчинені кримінальні правопорушення; запобігання та спростування чуток і дезінформації; отримання інформації про обставини кримінальних правопорушень, що розслідуються; використання допомоги громадян у розшуку злочинців; повідомлення з профілактичною метою про прийоми та способи дій правопорушників; дез-

інформація злочинців щодо планів та можливостей дій правоохоронних органів; внесення розладу та невпевненості у кримінальне середовище з метою «розкладання» злочинних угруповань; створення сприятливих умов для виконання інших слідчих та оперативних завдань [1, с. 214].

Ширше розглядаючи окремі з цих напрямів К. Гутнік зазначає, що деякі медіа, прагнучи до сенсаційності подачі матеріалу, односторонньо орієнтують населення переважно на негативний досвід. Інформація про вчинення певних кримінальних правопорушень нерідко «супроводжується “геройзацією” особи злочинця, підспудно складається враження про безпеку вчинення опору. Громадяни починають відчувати себе беззахисними перед злочинцями, не вірять у ефективну роботу правоохоронних органів». На думку К. В. Гутнік, висвітлення медіа «позитивного досвіду роботи слідчих буде сприяти створенню об’єктивного уявлення про можливості правоохоронної системи зміцнити довіру до себе, у тому числі і слідчих органів, що входить у цю систему» [7, с. 55].

На думку С. Чернявського, «останніми роками трапляється чимало випадків використання можливостей засобів масової інформації як засобу зовнішньої протидії розслідуванню. Сучасна організована злочинність може контролювати або мати власні канали на телебаченні, ті чи інші органи преси. Досить ефективними є “замовні” телерепортажі, газетні статті з афішуванням “упередженого” розслідування щодо “невинного”, а також огріхів і помилок, що трапляються в роботі слідчих. Ця інформація може мати неправдивий характер, дезінформувати населення, створювати негативний імідж правоохоронним органам» [16, с. 483].

Не можна не погодитись, що проявляючись на соціально-психологіч-

ному й поведінковому рівні, «соціальна напруженість» тісно пов’язана з динамікою суспільної думки та суспільних настроїв, безпосередній наймогутніший вплив на які здатні чинити засоби масової інформації [7, с. 43]. На думку К. Гутнік, «суспільний резонанс» щодо розслідування кримінальних правопорушень можна визначити як підвищену увагу й реакцію з боку громадськості до факту вчинення правопорушення та процесу його розслідування, що зумовлені існуючою «соціальною напруженістю» в певній сфері життєдіяльності суспільства або штучно створеним зацікавленням певних осіб за допомогою взаємодії з засобами масової інформації (комунікації). Такі «засоби комунікації» мають значні можливості впливу на суспільну думку, від якої «часом може залежати не тільки вирішення ключових моментів розслідування (доцільність здійснення необхідних слідчих дій, обрання запобіжного заходу, накладення арешту на майно, банківські рахунки), але й доля всієї справи» [7, с. 55].

Поява в сучасних медіа публікацій відомостей про перебіг і стан розслідування деяких кримінальних правопорушень нерідко поєднується із «виправданням дій» фігурантів кримінального провадження, дискредитацією перед громадськістю слідчих і співробітників оперативних підрозділів, зокрема їх активних дій (допитів, обшуків, затримань тощо). Усе це зазвичай, здійснюється з метою створення так званого «громадського резонансу та ажіотажу» навколо досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

Нерідко такі «популістські» дії медіа супроводжуються оприлюдненням відомостей про хід і результати досудового розслідування кримінального провадження, вказуванням персональних даних і відомостей про місце перебування потерпілих, свідків,

зокрема й щодо яких застосовуються заходи захисту, слідчого, експерта, якому доручено проведення експертиз тощо. Поряд із цим, намагаючись вплинути на громадську думку шляхом використання медіа, зацікавлені особи нерідко створюють «суспільний резонанс» щодо законності початку досудового розслідування, притягнення окремих осіб до кримінальної відповідальності, обрання запобіжного заходу, намагаючись подати дії слідчого, співробітників оперативних підрозділів як певну помсту за принциповість, політичну чи громадську позицію, як наявний конфлікт між державними структурами та правоохоронними органами тощо. Не можна не погодитися із Б. Щур, який, аналізуючи думки дослідників, зазначає, що стосунки між органами розслідування та медіа часто є вкрай конфліктними, вирізняються суперництвом і непримиримістю. Поширений у медіа тон критики правоохоронних органів без належного аналізу їх діяльності, інколи й юридична безграмотність багатьох представників медіа, їхнє намагання одержати інформацію шляхом сенсації не сприяють досягненню взаєморозуміння між медіа та правоохоронцями. На думку Б. Щур, дія принципу гласності не суперечить існуванню й функціонуванню інституту таємниці досудового розслідування. І все ж інтереси правосуддя при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень нерідко передбачають збереження в таємниці певної криміналістично значущої інформації. Медіа інколи відверто неправдиво витлумачують право на інформацію та «ганяються» за сенсаціями, діючи, таким чином, усупереч рекомендаціям світового співтовариства. При цьому працівники медіа вважають за можливе (необхідне) повідомляти будь-яку інформацію про вчинені кримінальні правопорушен-

ня (особливо це стосується тяжких, особливо тяжких і «резонансних» злочинів). Але, на думку науковця, мова повинна йти не про протидію з боку медіа, а про необхідність їх належної взаємодії з правоохоронними органами, у публікаціях уже висловлені конструктивні пропозиції щодо необхідності розроблення спеціальних програм такої взаємодії [18, с. 230].

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Однак здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

Статтею 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» зазначено обов'язки журналіста, серед яких зокрема: дотримуватися програми діяльності друкованого засобу масової інформації, з редакцією якого він перебуває у трудових або інших договірних відносинах, керуватися положеннями статуту редакції; подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію; задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх авторства або збереження таємниці авторства; відмовлятися від доручення редактора (головного редактора) чи редакції, якщо воно не може бути виконано без порушення закону; виконувати обов'язки учасника інформаційних відносин.

Працюючи в місцях збройних конфліктів, учинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних кримінально протиправних груп, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний дотримуватися вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших кримінально протиправних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для медіа, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруженості в суспільстві (ч. 5 ст. 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР зі змінами).

За порушення цих вимог журналіст (учасник творчої групи) несе відповідальність відповідно до законодавства України.

За наявності умислу настає відповідальність журналіста за поширення ним недостовірної, неповної або упередженої інформації. Умислом журналіста та/або службової особи засобу масової інформації є таке їх / її ставлення до поширення інформації, коли журналіст та/або службова особа засобу масової інформації усвідомлювали недостовірність інформації та передбачали її суспільно небезпечні наслідки (ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР зі змінами).

На журналістів також поширюються статті 27, 28 Закону України «Про інформацію», відповідно до яких порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України; ін-

формація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Окремі положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII передбачають у статті 8 можливість втручання в діяльність медіа та обмеження поширення певної інформації. Закон України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» від 24.02.2022 № 2102-IX та відповідний Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 передбачають обмеження свободи слова, визначені ст. 34 Конституції України.

Обмеження журналістської діяльності передбачені щодо поширення інформації про сили та засоби оборони країни. Наказ головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану» (із змінами, наказ від 03.02.2024 № 51) визначає перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення, а також встановлює особливості оприлюднення інформації про воєнні злочини.

Чинний Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються: приватного життя людини; висвітлення судових процесів; об'єктивності викладення інформації; спростування поширеної неправдивої інформації; використання незаконних методів отримання інформації; незаконного отримання матеріальної винагороди [10].

У статті 19 цього кодексу зазначено, що «свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою».

Однак нерідко в процесі досудового розслідування працівники медіа, незважаючи на встановлені законодавством обмеження на розголошення певних даних, висвітлюють діяльність органів досудового розслідування, включаючи подання інформації як про конкретних окремих громадян, так і про методи їх роботи, на свій розсуд, керуючись при цьому «як необхідністю встановлення вищої справедливості, так і особистими, не завжди високими, інтересами окремих журналістів» [7, с. 107].

На думку С. Чернявського, «витікання» із правоохоронних органів відомостей про доказову інформацію через пресу та телебачення викликає сьогодні обґрунтовану тривогу. Така криміналістично значуща інформація розголошується зазвичай, працівниками правоохоронних органів, які причетні до розслідування кримінальних правопорушень. Існує проблема визначення меж для медіа у висвітленні подій, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень, тобто які відомості та в якому обсязі можна повідомляти по телебаченню, у пресі або інших медіа. Як, коли і чи взагалі є потреба в ознайомленні широкого загалу з прізвищами підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, чи існує необхідність повідомляти населення про можливі версії того, що відбулося тощо [16, с. 483].

Інші науковці вважають, що надмірно «вільна» діяльність деяких медіа нерідко заподіює реальну шкоду розслідуванню конкретних кримінальних правопорушень, утрудняє встановлення істини у справі, не сприяє викриттю винних. Розслідування резонансних кримінальних проваджень,

у розкритті яких зацікавлені деякі працівники медіа, опиняється під пильною увагою журналістів і, в остаточному підсумку, громадськості. При цьому такими публікаціями як джерелом інформації про обставини справи користуються не тільки представники слідства. Часом навіть «розгортаються рівнобіжні “журналістські розслідування”, що заважають ходу основного слідства і дезінформують громадськість» [7, с. 55].

Отже, доцільність обмеження гласності під час досудового розслідування кримінальних правопорушень може зумовлюватися низкою цілком об'єктивних причин: (1) неможливість ефективного формування доказів у кримінальному провадженні, коли розголошення даних про них може значно ускладнити або зробити неможливим отримання інших доказів; (2) захист репутації та огороження від чуток громадян, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, але ці підозри можуть і не підтвердитись, захист інших інтересів підозрюваного до винесення обвинувального вироку суду; (3) запобігання можливості розголошення деяких інтимних обставин особистого життя учасників розслідування; (4) охорона безпеки таких учасників тощо.

Досліджуючи слідчу практику, К. Гутнік установила, що представники засобів масової інформації у 23,1 % випадків протидіяли розслідуванню [7, с. 27]. Вивчення думки респондентів дало можливість дослідниці з'ясувати частоту використання певних способів протидії, серед яких: використання засобів медіа для створення «потрібної» суспільної думки щодо певних подій, діянь окремих осіб тощо зустрічалось у 34,6 % опитаних; використання засобів масової інформації для створення негативної суспільної думки з метою дискредитації правоохоронного органу (працівників, які

займаються розслідуванням злочину) – у 27 % [7, с. 31].

Вивчення думки слідчих, здійснене Б. Щур, показало, що 24 % опитаних зустрічалися у практиці з такою формою протидії розслідуванню, як негативне використання засобів масової інформації [17, с. 14].

Щодо суб'єктів «зовнішньої» протидії розслідуванню, то їх зазвичай у криміналістиці поділяють на дві групи (з урахуванням мотивів їх дій та переслідуваних ними цілей): перша група – особи, що мають особисті корисливі й інші цілі, які усвідомлюють протиправність своїх дій; друга група – особи, що діють під впливом сумлінної помилки щодо обставин кримінального правопорушення, особи винного та дій органу розслідування, а також ті, які не переслідують особистих цілей.

Медіа, які протидіють розслідуванню кримінального правопорушення, можуть належати до суб'єктів другої групи, тобто таких, які не переслідують особистих і протизаконних інтересів, а протидіючи розслідуванню, сумлінно помиляються щодо особи винного або його дій і їх правової оцінки. Така протидія розслідуванню може здійснюватися під впливом неправильної чи спотвореної інформації про дії слідчого, мотиви та вчинки свідків чи потерпілих. При цьому медіа можуть керуватися почуттям гуманності, жалості та співчуття до винного, корпоративної спільноти тощо. Такі суб'єкти протидії можуть прагнути своїми публікаціями створити негативну думку про потерпілого або свідка, часом здійснити некваліфіковану оцінку їхньої поведінки, дій слідчого тощо. При цьому протидія з боку медіа може спрямовуватися: на процес розслідування, виконання його процесуальних або тактичних завдань, умови проведення розслідування кримінального правопорушення; на особу, яка

проводить таке розслідування – слідчого (дізнавача), співробітника оперативного підрозділу; на носіїв доказової інформації – свідків, потерпілих, і навіть пов'язаних із ними осіб, тобто друзів, товаришів по роботі, рідних тощо.

Протидія досудовому розслідуванню з використанням медіа може здійснюватися і недобросовісним адвокатом. Відомі непоодинокі випадки, коли адвокати вчиняли активні дії спрямовані на «розвал» кримінальних проваджень, брали участь у підкупі та шантажі потерпілих чи свідків, чинили психологічний тиск на слідчих через окремі медіа.

Явними ознаками прояву активності представників медіа, коли вони, зловживаючи свободою поширення інформації, протидіють розслідуванню кримінальних правопорушень, є: 1) публікація відомостей, що дискредитують діяльність правоохоронних органів, які займаються розслідуванням конкретного кримінального правопорушення (слідчих, співробітників оперативного підрозділу, експертів) в очах населення; 2) розголошення конфіденційних відомостей (адреси проживання, місце праці, стосунки в родині, місця навчання дітей тощо) стосовно свідків, потерпілих; 3) публікація відомостей, що містять інформацію про особу, яка ймовірно вчинила кримінальне правопорушення, або звинувачується в учиненні правопорушення, щодо взагалі непричетних осіб; 4) публікація відомостей, які провокують населення на вчинення протизаконних дій або пропагують способи та методи вчинення окремих кримінальних правопорушень [7, с. 67].

Залежно від змісту протидії розслідуванню виокремлюють її форми: «інформаційна (інтелектуальна)» і «фізична (силова)». Зокрема, до «інформаційної» протидії розслідуванню належать такі способи її реалізації, як:

використання медіа для створення негативної суспільної думки з метою дискредитації правоохоронного органу та працівників, що займаються розслідуванням кримінального правопорушення: обвинувачення в «каральних методах роботи», у національній або якій-небудь іншій дискримінації, у тому, що орган діє за вказівкою певних політичних та інших сил; створення «потрібної» суспільної думки щодо певних подій, діянь окремих осіб тощо; вплив на слідчого (дізнавача) (залякування, погрози, шантаж, підкуп, наклеп з метою дискредитації, психічний вплив на членів родини) [7, с. 28].

У публікаціях зазначається, що використання зацікавленими особами ресурсів медіа є можливим як «у сліпу», тобто не розкриваючи представникам цих медіа кінцевої мети публікації, так і за безпосереднім «свідомим» сприянням представників медіа суб'єктам протидії. У цьому контексті розрізняють «ненавмисне» та «навмисно обумовлене» сприяння медіа.

Перший варіант – «ненавмисна участь», має місце тоді, коли комунікатор ставить пряму мету акту масової комунікації, без набуття незаконної вигоди задовольнити, наприклад, право громадян на певну інформацію про соціальні події. Це може мати як ціннісний, так і антиціннісний характер для деяких верств населення, окремих індивідів або самого комунікатора.

«Навмисна» особиста участь представників медіа в протидії розслідуванню кримінальних правопорушень пов'язана зі зловживанням свободою масової інформації. Під таким «зловживанням» зазвичай розуміють використання наданих журналістам прав всупереч їх призначенню. У такому разі носії свободи масової інформації, що реалізують свої права (отримувати, створювати та поширювати ін-

формацію), не виконують належним чином соціально необхідні функції. При цьому журналіст або редакція медіа, реалізуючи свої права, не виконують покладених на них обов'язків. На думку К. В. Гутник: «зловживання “процвітає” тоді, коли право не кореспондує обов'язок» [7, с. 66].

У публікаціях науковців і практиків організовувати опір протидії досудовому розслідуванню з боку медіа, які формують негативну громадську думку щодо слідчого та розслідування загалом, пропонується різними шляхами. Так, вплив на громадськість «замовних статей», що містять «викриття діяльності слідчого, слідчих груп», пропонують нейтралізовувати шляхом публікації в офіційних місцевих виданнях відомостей, без згадування деталей, про найважливіші результати розслідування (наприклад, про значну вартість вилучених при обшуку викрадених цінностей, результати проведених експертиз, деякі показання підозрюваних тощо). При цьому вказують на важливість обрання найбільш вигідного для мети розслідування моменту, а також утримання від коментарів і ухилення від усних повідомлень і заяв у засобах медіа, які можна безсоромно й безкарно перекрутити.

Ретельній оцінці з боку слідчого мають піддаватися медіа, які публікують інформацію про перебіг досудового розслідування кримінального правопорушення, адже у цьому випадку є ризики оголошення певної інформації, що може становити слідчу таємницю, зокрема про хід, результати та учасників розслідування, особливо у випадку ситуації «громадського резонансу та ажіотажу» навколо події. У такому випадку правоохоронцями мають здійснюватися дії з метою доведення достовірної інформації про те, що відбувається до громадськості, представників медіа задля зниження негативного резонансу, поширення чуток і

відомостей, що безпідставно дискредитують органи досудового розслідування. Однак у цій ситуації необхідно враховувати, що створення навколо конкретного розслідування подібного громадського ажіотажу може мати й навмисний характер, будучи спрямованим саме на отримання відомостей про хід і плани подальших дій слідчого, щоб надалі використати ці відомості у протидії нормальному ходу досудового розслідування.

Щодо безпосередніх заходів подолання протидії розслідуванню, що чиниться з використанням медіа, то правоохоронцям необхідно вживати заходи, спрямовані на забезпечення нерозголошення інформації, яка стосується розслідування кримінального правопорушення [7, с. 82].

Одним із дієвих тактичних засобів нейтралізації протидії розслідуванню, що чиниться з боку медіа, є проведення тактичних операцій як цілісного криміналістичного комплексу.

Так, А. Волобуєв і М. ВПроценко пропонують проведення тактичної операції «Засоби масової інформації», спрямованої на попередження намагання організованих злочинців протидіяти розслідуванню шляхом публікації замовлених статей, телепередач, у яких ставиться під сумнів законність початку досудового розслідування та ведення слідства стосовно окремих осіб. Чим правопорушники намагаються «створити негативну суспільну атмосферу навколо діяльності правоохоронних органів і тим самим дати підстави для втручання корумпованих представників влади» [3, с. 109]. На думку науковців, тиск на слідство через медіа нейтралізується, якщо правоохоронці випереджають корумпованих осіб у наданні громадськості офіційної інформації про найважливіші результати розслідування, але без подробиць. При цьому правоохоронці мають заздалегідь планувати тактич-

ну операцію «Засоби масової інформації» з використанням усіх можливостей щодо інформування суспільства [3, с. 109].

На думку В. Берназа та М. Салтевського, тактичну операцію слід проводити, коли організовані злочинці протидіють розслідуванню з використанням медіа, створюючи таким чином несприятливі зовнішні умови для досудового розслідування. Під тактичною операцією «Засоби масової інформації» вони розуміють «комплекс слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів щодо нейтралізації тиску на слідство через засоби масової інформації» [2, с. 430–431].

Висновки. Ми пропонуємо складові тактичної операції, яку доцільно проводити з метою нейтралізації (подолання) впливу на хід розслідування кримінального правопорушення, що здійснює конкретне медіа. При цьому ми вважаємо за доцільне виходити з двох основних можливих слідчих ситуацій: (1) коли у правоохоронців є інформація про те, що деяке медіа з метою впливу на хід розслідування кримінального правопорушення готується оприлюднити певну інформацію, і (2) ситуації, коли така інформація медіа оприлюднена, і певними особами очікується результат використання конкретного медіа з протиправною метою.

Коли виникла *слідча ситуація 1* «Конкретне медіа готує оприлюднення інформації (зокрема, яка становить таємницю слідства) з метою впливу на хід розслідування кримінального правопорушення», до складу тактичної операції доцільно включати такі заходи:

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що згідно з ч. 5 ст. 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» його працівники, працюючи в місцях збройних

конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних кримінально протиправних груп, зобов'язані дотримуватися вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших кримінально протиправних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для медіа, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруженості в суспільстві;

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що за наявності умислу настає відповідальність журналіста за поширення ним недостовірної, неповної або упередженої інформації (ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів») (конкретизація якої), при цьому умислом журналіста та/або службової особи засобу масової інформації є таке їх / її ставлення до поширення інформації, коли журналіст та/або службова особа засобу масової інформації усвідомлювали недостовірність інформації та передбачали її суспільно небезпечні наслідки;

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що на журналістів також поширюються статті 27, 28 Закону України «Про інформацію», відповідно до яких порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України; інформація не може бути використана для насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини (із зазначенням протиправ-

ності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження);

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються висвітлення судових процесів («висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених», «журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду», «неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення», «журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми», «журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів», «неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством») (із зазначенням протиправності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження);

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що діючий Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються приватного життя людини («журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини») (із зазначенням протиправності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження);

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються використання незаконних методів отримання інформації («журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації»);

мання інформації») (із зазначенням протиправності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження);

– превентивне інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються незаконного отримання матеріальної винагороди («незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пілг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста»; «журналіст не повинен використовувати службове становище в особистих цілях, з метою наживи, самореклами, у кар'єристських цілях та керуючись прагненням догодити певним силам чи особам» (із зазначенням протиправності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження));

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про неприпустимість розголошення без дозволу слідчого, прокурора, суду (конкретних) відомостей, які стали відомі медіа від (конкретного) учасника кримінального провадження і які становлять охоронювану законом таємницю;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що відомості досудового розслідування у (конкретному) кримінальному провадженні можна розголошувати лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим, згідно із ст. 222 КПК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що незаконне розголошення відомостей досудового розслідування у (конкретному) кримінальному провадженні тягне за собою кримінальну відповідальність встановлену законом, згідно зі ст. 222 КПК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що негласні слідчі (розшукові) дії у (конкретному) кримінальному провадженні є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких, згідно з ч. 1 ст. 246 КПК України не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що відомості про факт та методи проведення у (конкретному) кримінальному провадженні негласних слідчих (розшукових) дій, про осіб, які їх проводять, а також інформація отримана в результаті їх проведення, не підлягають розголошенню, що передбачено ч. 1 ст. 254 КПК України (у разі, якщо представникам медіа такі відомості стали відомі від осіб, котрі в законному порядку ознайомлені з такими відомостями);

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що досудове розслідування та судове провадження у (конкретному) кримінальному провадженні містять відомості, що становлять державну таємницю, і проводяться з дотриманням вимог режиму секретності, розголошення медіа відомостей, що становлять державну таємницю, тягне за собою кримінальну відповідальність, яку передбачено ч. 1 ст. 517 КПК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що досудове розслідування та судове провадження у (конкретному) кримінальному провадженні, містить інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя конкретної особи та ця інформація не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження, що передбачено ст. 15 КПК України.

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що особа,

яка стала очевидцем проведення у (конкретному) кримінальному провадженні процесуальних дій під час досудового розслідування, зобов'язана на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, що передбачено ч. 3 ст. 66 КПК України (у разі якщо представник медіа став очевидцем проведення процесуальної дії);

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що конкретна особа, від якої медіа отримала відомості, є попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати дані оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування у (конкретному) кримінальному провадженні без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність і протиправна діяльність такої особи тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за ч. 1 ст. 387 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що (конкретна) особа з метою отримання (конкретних) відомостей, які стали доступні медіа, порушила таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, які передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, що тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за ст. 163 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що ним всупереч законодавства, підготовлені для оприлюднення (конкретні) відомості про таємницю фінансового моніторингу або факт обміну інформацією про фінансову операцію, що тягне за собою кримінальну відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансу-

ванню розповсюдження зброї масового знищення, згідно з ч. 2 ст. 209-1 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що підготовлені ними для оприлюднення (конкретні) відомості становлять державну таємницю і їх розголошення тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за статтями 328, 422 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що підготовлені ними для оприлюднення (конкретні) відомості із втрачених матеріалів кримінального провадження, містять державну таємницю і їх розголошення тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за статтями 328, 422 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями медіа про те, що підготовлені для оприлюднення ними (конкретні) відомості є професійною таємницею захисника чи представника особи у (конкретному) кримінальному провадженні, що тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за ч. 1 ст. 397 КК України;

– превентивне інформування правоохоронцями представника іноземного медіа про те, що (конкретні) відомості, які підготовлені ними для оприлюднення, становлять державну таємницю і їх збирання та розголошення тягне за собою кримінальну відповідальність, зокрема за ст. 114 КК України;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа інформації про хід кримінального провадження в тактично вигідному для слідства контексті, в якій наперед спростовується можливе оприлюднення недостовірної інформації;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа інформації про підготовку до розголошення конкретним медіа недостовірної інформації про хід кримінального провадження;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа інформації про виявлені в ході досудового розслідування у кримінальному провадженні корупційні зв'язки (певного, без конкретизації) підозрюваного, незаконно нажите ним майно, знайдені у нього речі, що заборонені для обігу;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа інформації про підготовку конкретним медіа розголошення недостовірної інформації про хід кримінального провадження з метою неправомірного впливу на правоохоронців для схилення їх до упередженого (необ'єктивного) розслідування;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації про (конкретних) осіб, які намагаються використати певне медіа з метою протидії досудовому розслідуванню в певному кримінальному провадженні;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, яка формує інше (протилежне від дійсного) уявлення про хід досудового розслідування у певному кримінальному провадженні;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, яка спонукає певних осіб змінити своє уявлення про хід досудового розслідування в певному кримінальному провадженні;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної інформації, яка формує потрібне для правоохоронців уявлення про хід досудового розслідування, яка нібито отримана в ході журналістського розслідування;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної інформації, що ґрунтується виключно на цитуванні матеріалів (окремих протоколів) кримінального провадження, що створює уявлення про достовір-

ність відомостей наданих правоохоронцями;

– превентивна подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, що ґрунтується виключно на цитуванні матеріалів (окремих протоколів процесуальних дій) кримінального провадження, подачі фото та відео протиправної події, процесуальних дій, інфографіки, що створює підвищене уявлення про достовірність відомостей наданих правоохоронцями;

– превентивна комплексна подача тактично вигідної правоохоронцям інформації в ході прес-конференції, брифінгу, зустрічі із журналістами з наступним широким оприлюдненням цих подій іншими медіа;

– інформування медіа про те, що слідчим внесено інформацію до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 387 КК України проти конкретної особи, яка будучи попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати дані оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування у (конкретному) кримінальному провадженні без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, намагається їх розголосити шляхом використання можливостей (конкретного) медіа;

– інформування медіа про те, що слідчим внесено інформацію до ЄРДР та розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення передбаченого ст. 163 КК України конкретної особи, яка протиправно отримала (конкретні) відомості, порушивши таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'яз-

ку або через комп'ютер і намагається їх оприлюднити з використанням (конкретного) медіа;

– інформування (конкретного) медіа про те, що слідчим внесено інформацію до ЄРДР і розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) оприлюднення інформації про таємницю фінансового моніторингу або факт обміну інформацією про фінансову операцію, що тягне за собою кримінальну відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення згідно з ч. 2 ст. 209-1 КК України;

– інформування (конкретного) медіа про те, що за фактом підготовки до розголошення (оприлюднення) (конкретних) відомостей, які становлять державну таємницю, слідчим внесено інформацію до ЄРДР та розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення, передбаченого статтями 328, 422 КК України;

– інформування (конкретного) медіа про те, що за фактом підготовки до розголошення (оприлюднення) (конкретних) відомостей із втрачених матеріалів кримінального провадження, які становлять державну таємницю, слідчим внесено інформацію до ЄРДР та розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення передбаченого статтями 328, 422 КК України;

– інформування (конкретного) медіа про те, що за фактом підготовки до розголошення (оприлюднення) (конкретних) відомостей, які є професійною таємницею захисника чи представника особи у (конкретному) кримінальному провадженні, слідчим внесено інформацію до ЄРДР та розпо-

чато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 397 КК України;

– інформування (конкретного) іноземного медіа про те, що за фактом підготовки до розголошення (оприлюднення) (конкретних) відомостей, які є державною таємницею, слідчим внесено інформацію до ЄРДР та розпочато досудове розслідування за готування (замах на вчинення) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 114 КК України.

Метою проведення тактичної операції у разі виникнення першої слідчої ситуації є недопущення її переходу до другої слідчої ситуації, коли конкретне медіа оприлюднює інформацію (зокрема, яка становить таємницю слідства) з метою впливу на хід розслідування кримінального правопорушення.

У разі виникнення *слідчої ситуації 2* «Конкретне медіа оприлюднило інформацію (зокрема, яка становить таємницю слідства) з метою впливу на хід розслідування кримінального правопорушення» до складу тактичної операції включаються такі заходи:

– подача в іншому (інших) медіа розлогої інформації про хід кримінального провадження в тактично вигідному для слідства контексті, у якій спростовується оприлюднена певним медіа недостовірна інформація;

– подача в іншому (інших) медіа розлогої інформації про виявлені в ході досудового розслідування у кримінальному провадженні корупційні зв'язки (певного, без конкретизації) підозрюваного, незаконно нажите ним майно, знайдені у нього речі, що заборонені для обігу;

– подача в іншому (інших) медіа інформації про розголошення конкретним медіа недостовірної інформації про хід кримінального провадження з метою неправомірного впливу на

правоохоронців для схилення їх до упередженого (необ'єктивного) розслідування;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації про (конкретних) осіб, які намагаються використати певне медіа з метою протидії досудовому розслідуванню в певному кримінальному провадженні;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, яка формує інше (проти-лежне від дійсного) уявлення про хід досудового розслідування в певному кримінальному провадженні;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, яка спонукає певних осіб змінити своє уявлення про хід досудового розслідування у певному кримінальному провадженні;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної інформації, яка формує потрібне для правоохоронців уявлення про хід досудового розслідування, яка нібито отримана в процесі журналістського розслідування;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної інформації, що ґрунтується виключно на цитуванні матеріалів (окремих протоколів) кримінального провадження, що створює стійке уявлення про достовірність відомостей наданих правоохоронцями;

- подача в іншому (інших) медіа тактично вигідної правоохоронцям інформації, що ґрунтується виключно на цитуванні матеріалів (окремих протоколів процесуальних дій) кримінального провадження, з використанням фото та відео протиправної події, процесуальних дій, інфографіки, що створює стійке уявлення про достовірність відомостей наданих правоохоронцями;

- комплексна подача тактично вигідної правоохоронцям інформації в ході пресконференції, брифінгу, зустрічі із журналістами з наступним широ-

ким оприлюдненням цих подій іншими медіа;

- інформування правоохоронцями (конкретного) медіа про те, що Кодекс етики українського журналіста містить окремі застереження, що стосуються спростування поширеної неправдивої інформації («журналіст зобов'язаний зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо виявилось, що вона не відповідає дійсності») (із зазначенням протиправності розголошення конкретних відомостей кримінального провадження);

- інформування правоохоронцями (інших) медіа про те, що всупереч Кодексу етики українського журналіста, який містить окремі застереження, що стосуються незаконного отримання матеріальної винагороди («незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста»; «журналіст не повинен використовувати службове становище в особистих цілях з метою наживи, самореклами, у кар'єристських цілях та керуючись прагненням догодити певним силам чи особам», представниками (конкретного) медіа протиправно оприлюднена інформація, що стосується державної таємниці, професійною таємницею захисника чи представника особи у (конкретному) кримінальному провадженні, приватного життя особи, упередженого висвітлення судових процесів щодо звинувачених тощо);

- внесення слідчим інформації до ЄРДР та початок досудового розслідування за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 387 КК України, проти конкретної особи, яка будучи попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати дані оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідуван-

ня у (конкретному) кримінальному провадженні без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, розголосила їх шляхом використання можливостей (конкретного) медіа;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР і початок досудового розслідування за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 163 КК України, проти (конкретної) особи, яка протиправно отримала (конкретні) відомості порушивши таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер та оприлюднила їх з використанням (конкретного) медіа;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР та початок досудового розслідування за фактом оприлюднення інформації про таємницю фінансового моніторингу або факт обміну інформацією про фінансову операцію, за що передбачена кримінальна відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення згідно з ч. 2 ст. 209-1 КК України;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР (попередня кваліфікація – статті 328, 422 КК України) та початок досу-

дового розслідування за розголошення (оприлюднення) в (конкретному) медіа (конкретних) відомостей, які становлять державну таємницю;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР (попередня кваліфікація – ст. 422 КК України) та початок досудового розслідування за розголошення (оприлюднення) в (конкретному) медіа (конкретних) відомостей із втрачених матеріалів кримінального провадження, які становлять державну таємницю;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР (попередня кваліфікація – ч. 1 ст. 397 КК України) та початок досудового розслідування за фактом розголошення (оприлюднення) (конкретними) медіа (конкретних) відомостей, які є професійною таємницею захисника чи представника особи у (конкретному) кримінальному провадженні;

– внесення слідчим інформації до ЄРДР (попередня кваліфікація – ст. 114 КК України) та початок досудового розслідування за розголошення (оприлюднення) в (конкретному) іноземному медіа (конкретних) відомостей, які становлять державну таємницю.

Запропоновані заходи у складі тактичної операції мають використовуватися комплексно, спрямовуючись на досягнення конкретної мети, з урахуванням факторів, що зумовили виниклу слідчу ситуацію.

Список використаних джерел:

1. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002) : монографія. Киев, 2002. 268 с.

2. Берназ В. Д., Салтевський М. В. Криміналістика : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2010. 460 с.

3. Волобуев А. Ф., Проценко М. В. Тактичні операції при розслідуванні злочинів, учинених організованими групами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 40. С. 103–111.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2008_40_17 (дата звернення: 19.03.2025).

4. Гельвиг А. Современная криминалистика (методы расследования преступлений). Москва : Право и Жизнь, 1925. 99 с.

5. Грицюк І. В. Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування: теорія та практика : монографія. Ірпінь : НУДПСУ, 2015. 286 с.

6. Гросс Г. Руководство для судебных следователей, как система криминалистики. С-Петербург : Типография М. Меркушева, 1908. 1040 с.

7. Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруженості : дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2010. 248 с.

8. Даніель А. В. Використання можливостей електронних засобів масової інформації у розслідуванні кримінальних правопорушень : монографія. Харків : Право, 2019. 192 с.

9. Карпов Н. С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності: дис. ... канд. д-ра юрид. наук. Київ, 2008 827 с.

10. Кодекс етики українського журналіста. Комісія з журналістської етики : офіційний сайт (<https://cje.org.ua>). URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/> (дата звернення: 19.03.2025).

11. Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення : автореф. дис. ... канд. д-ра юрид. наук. Київ, 1996. 36 с.

12. Ляшенко М. М. Криміналістична профілактика економічних злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2013. 215 с.

13. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 289 с.

14. Старченко О. В. Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 222 с.

15. Стеценко Ю. В. Науково-методичні засади використання засобів масової інформації при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 238 с.

16. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

17. Щур Б. В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами : монографія. Харків : Гриф, 2005. 176 с.

18. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 407 с.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025

A. Hrebenyuk, O. Holovko

TACTICAL OPERATIONS TO NEUTRALIZE MEDIA COUNTERACTION TO THE INVESTIGATION

The problem of counteraction to the investigation of criminal offenses has recently become particularly urgent and acute due to the growing scale of organized forms of criminal activity. More and more often, criminals seriously oppose the detection, disclosure and investigation, as well as the trial of criminal offenses, they hide, mask, falsify reliable forensically significant information and its sources. The media are sometimes used for this purpose.

Working in places of armed conflicts, terrorist acts, and when liquidating dangerous criminally unlawful groups, a journalist (a member of a creative group) is obliged not to disclose the plans of special units, information that is a secret of the pre-trial investigation, not to allow actual propaganda of the actions of terrorists and other criminally unlawful groups, their actions and statements specially inspired for the media, not to act as an arbitrator, not to interfere in the incident, not to create artificial psychological tension in society. However, modern media do not always adhere to such prescriptions of the current legislation of Ukraine.

It has been established that modern media in Ukrainian society is an extremely important social institution, the importance of which is constantly growing in the processes of mass communication and the implementation of flexible forms of informational social control. The

functions and place of the media in society have been determined as a means of informing the public and as a way of society's control over the activities of the authorities. Media have become an indicator of new thinking, they form a new type of social consciousness.

The purpose of this study is to determine the components of tactical operations to neutralize the media's resistance to the investigation and to develop forensic recommendations for conducting such tactical means.

The authors proposed specific measures, components of a tactical operation, which can be implemented comprehensively, aimed at achieving a specific goal, taking into account the factors that caused the investigative situation that arose.

Keywords: *opposition to the investigation, tactical operation, illegal actions of the media, opposition of the mass media, secrecy of the pre-trial investigation, psychological tension in society.*

DOI: <http://doi.org/10.51369/3083-5917-2025-2-3>

УДК 351.746.1(477)

Dmytro KAMENSKY

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Criminal Law and Criminology,

National Academy of the Security Service of Ukraine

E-mail: dm.kamensky@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3610-2514

NATIONAL SECURITY STRATEGY AS A POWERFUL TOOL FOR PROTECTING THE STATEHOOD: COMPARATIVE ANALYSES OF UKRAINIAN AND AMERICAN DOCUMENTS

This paper explores the National Security Strategy (NSS) as a pivotal tool for safeguarding a nation's sovereignty and advancing its interests while focusing on a comparative analysis of Ukrainian and American approaches. The Ukrainian NSS, notably the 2020 document "Human Security – Country Security," prioritizes peace, sovereignty restoration, and countering Russian aggression through deterrence, stability, and cooperation. It emphasizes cybersecurity, digitalization, and coordinated responses to threats such as propaganda, terrorism, and separatism. Contrarily, the U.S. NSS, regularly updated with each administration, provides a strategic vision mandated by law and emphasizes integrated deterrence, alliances, innovation, and inclusive growth.

Historical analyses of Ukraine's NSSs revealed shifts in focus from geopolitical strategy under President V. Yushchenko (2007) to the Euro-Atlantic integration under President P. Poroshenko (2015), culminating in the comprehensive defense under President V. Zelenskyy (2020). American NSSs, such as the 2022 version, highlight strategic competition with powers like China and Russia and transnational issues like climate change. While Ukraine's NSS aims for actionable governance frameworks, the U.S. NSS serves as a declaratory document which guides policy and legislative efforts.

This study identifies challenges in both nations' NSS implementations, including bureaucratic inefficiencies and alignment of strategies with resources. The analysis underscores the evolving nature of NSSs as adaptive responses to global and regional dynamics. Drawing on